

Še nikoli tako varni in tako ogroženi

Tema našega razgovora je bila zastavljena zelo široko in upam, da bomo našli medsebojna stičišča in prišli tudi do dialoga. Na kratko bom nakazal tako »pogled nazaj« kot tudi »pogled naprej«.

Pogled nazaj nam kaže konec neke ideologije, konec neke teorije in neke strategije, kar vse je mogoče pojasnjevati predvsem glede na enostranskost koncepcije razvoja, ki je pretekla desetletja prevladovala v socialističnem in komunističnem gibanju. To enostranskost vidim predvsem v tem, da je bila vsa pozornost osredotočena samo na napredovanje v smislu procesa *socializacije* (pa je bila sinonim institucionalizacije) ob neupoštevanju ali ob podrejanju druge strani, to je težnje k večji avtonomiji sistemov in posameznikov. Dejstvo, da je prevladala enostranskost, je avtomatično pomenilo tudi izločitev tistega, kar se je sicer v marksizmu štelo, da je gonilna sila razvoja, to je *protislovnost* tega razvoja.

Če bi se oprl na terminologijo Petra Blaua, bi rekel, da je bila upoštevana samo integracija (kar smo pri nas označevali s podružbljanjem), ne pa tudi povečevanje notranje diferenciacije. Blau govori o »penetraciji diferenciacije v substrukture«, ki pogojuje tudi domet integracije preko danih okvirov (teritorialnih sistemov, nacionalnih držav ipd.). Lahko bi vzeli tudi terminologijo Georga Simmla, ko govori o »Kreuzung sozialer Kreise«, tako da se povečuje avtonomija vse večjega števila vse bolj raznovrstnih subjektov po eni strani in njihovo širše povezovanje, s katerim se zmanjšuje odvisnost od katerega koli posameznega subjekta po drugi strani.

Značilnost vseh socialističnih družb, ki so poudarjale podružbljanje, pa je bila, da so to podružbljanje interpretirali le v *okvirih nadzorovanega* delovanja, kar je praktično pomenilo omejitev komunizma na nacionalne okvire. Kot pravi Duchacek, je namesto socializacije nacionalizma prevladala nacionalizacija socializma.

Danes pa se preusmerjamo iz socializacije v privatizacijo, vendar se hkrati izpostavljamo nevarnosti, da pride do še ene od tistih značilnih nihanj, ki se sicer ponavljajo že skozi desetletja in stoletja. Prehajamo iz enega ekstrema v drugega, npr. ne da bi upoštevali, da je – v informacijski dobi – pred nami čas še dosti višje stopnje »socializacije«, kakršne še nikoli v zgodovini ni bilo. Vendar pri tem ne gre več za njeno omejevanje na okvire »nacionalne države«. V preteklosti smo imeli veliko teoretiziranja o odmiranju države hkrati z njeno dejansko hegemonijo. Danes, ko poskušamo bolj sproščeno vstopati v širši svet, v času, ko se vse bolj ugotavlja, da je (nacionalna) država že preživela, pa se pri nas pojavlja prepričanje, da je nekakšna rešiteljica slovenstva.

V našem »pogledu naprej« z vidika majhnega slovenskega naroda izstopa naslednji paradoksalen položaj: še nikoli v zgodovini ni bil slovenski narod tako varen v odnosu do teritorialnega ekspanzionizma velikih narodov in sistemov; še nikoli kot majhen narod nismo bili tako zaščiteni (ne glede na to, kar Janez Janša pripravlja pri nas z vidika naše obrambe). Kakor se to sicer lahko zdi absurdno, pa vendarle – ob tem ko smo v nekdanji Jugoslaviji še skorajda v vojnem stanju, lahko hkrati – ugotavljamo, da se je v Zahodni Evropi že iztekel čas teritorialnega ekspanzionizma, ki je skozi vso zgodovino potiskal identiteto majhnih narodov.

Danes pa že lahko preberemo naslov »Western Europe and the impossible

war«; gre torej za konec osvajalnih vojn. Pred dnevi sem v svojem predavanju v »stari« Gorici opozarjal na radikalno spremembo, ki jo kaže npr. en milijon mrtvih na soški fronti, danes pa – kot smo rekli – konec teritorialnega ekspanzionizma. Namesto osvajalnih vojaških spopadov med posameznimi državami imamo »čakalno listo«, dolgo vrsto, kjer čakamo, da bi nas sprejeli v širši krog evropskih držav, vendarle ob predpostavki o priznavanju naše avtonomije in identitete.

S tem pa prehajam na drugo točko, da še nikoli v zgodovini nismo bili *tako ogroženi* kot danes. pri tem ne gre za okupacijo, saj nas ne bo niti Italija niti Nemčija ali kdor koli v tem smislu okupiral. Nadnacionalne norme, standardi in organizmi so postali tako pomembni, da tega ne dopuščajo, pa tudi medsebojna povezanost in odvisnost tega ne dopuščata. Ob vsem razočaranju nad vlogo velikih sil celo v prostoru nekdanje Jugoslavije, vendarle – vsaj za zdaj – mednarodna skupnost ostaja dosledna v tem, da ne priznava nikakršnih *nasilnih sprememb meja*.

Če pravim, da še nikoli nismo bili tako ogroženi kot danes, imam tu v mislih nazoren primer, ko je naša nova ustava sicer sprejela nekaj, kar pa bomo očitno morali izločiti, če se bomo hoteli vključiti v Evropsko skupnost; sicer se bomo sami izločili iz Evrope. Tujci namreč ne morejo postati lastniki nepremičnin. Na zemljevidih Evrope pa že vrisujejo puščice, ki kažejo, kako se povečuje pritisk iz severnega dela Evrope proti južni; izkušnje iz Avstrije nam kažejo, kako se dvigujejo cene zemljišč ob vdiranju tujega kapitala.

»V Evropi brez meja«, o kateri so pri nas tudi brezmejne iluzije, ker poudarjamo samo lepšo stran medalje, je torej zajeto tudi vprašanje o ogroženosti in preživetju kakor še nikoli v zgodovini. V preteklosti smo bili dosti bolj ločeni od drugih narodov, danes pa prihaja do *prežemanja kultur in narodov*; naše razprave pa se večinoma omejujejo samo na kratkoročne ukrepe. Aleksander Bajt je v Naših razgledih – sicer kot ekonomist – že pisal o nevarnosti, da bomo postali »hlapci na svoji zemlji«; nakazal je nujne *kratkoročne* zaščitne ukrepe. Toda v dolgoročni perspektivi je vprašanje še dosti težje: predvsem je to vprašanje, ali je končni »izid« sploh v naših rokah. Koliko je ta problematika sploh – z vsemi sredstvi, ki jih imamo – obvladljiva? Dimitrij Rupel je izražal prepričanje, da bo problem slovenstva v temeljih rešen, s tem ko bomo dobili svojo samostojno državo. Vendar pa hkrati na Zahodu ugotavljajo, da je nacionalna država že preživela in se tudi sama umika v zgodovino.

Ob obetajočih perspektivah ekonomskega razvoja torej hkrati – kljub izobilju lepih besed o bogastvu raznovrstnosti (tudi v okviru Evropske skupnosti) – ni videti zagotovil in perspektiv dolgoročnega »etnorazvoja«.

PETER KLINAR

Liberalnejše poti razvojnih sprememb

Pri branju gradiva, ki se nanaša na tematiko te okrogle mize, in pri poslušanju predgovornikov, se mi odpirajo nekatere dopolnitve in dileme.

Prvi sklop mojih dopolnilnih razmišljanj zadeva ugotovitve o neskladnosti